

Nr 18

Av herr Geijer, Arne, och herr Johansson, Knut, om utredning angående en generell förkortning av arbetstiden.

(Lika lydande med motion nr 20 i Andra kammaren)

Under åren 1958—1960 genomfördes i enlighet med ett år 1956 framlagt utredningsförslag en allmän förkortning av arbetstiden från 48 till 45 timmar per vecka.

I direktiven för utredningen hade dåvarande chefen för socialdepartementet anfört att det successiva införandet av 45-timmarsveckan endast kunde ses som en etapp på vägen mot ytterligare förkortning av arbetstiden och att målsättningen på arbetstidens område vore en normalarbetstid av 40 timmar per vecka. Denna uppfattning underströks starkt från fackligt håll under remissbehandlingen av utredningsförslaget.

Internationellt har likaså strävandena på arbetstidens område vid 1962 års Internationella arbetskonferens i en rekommendation (nr 116) angående förkortning av arbetstiden angetts vara 40 timmarsveckan. I rekommendationen har vidare, såsom även understrukits från svensk sida under den förberedande behandlingen av rekommendationsförslaget, framhållits, att både formerna och tidpunkten för detta måls uppnående måste skifta från land till land och vara beroende av landets egna förhållanden beträffande arbetstidsregleringen.

Genom det nu föreliggande förslaget till förlängning av semestern från 3 till 4 veckor kommer en viss ytterligare arbetstidsförkortning att genomföras med full verkan fr. o. m. 1965. Semesterförlängningen kan anses motsvara en generell förkortning av veckoarbetstiden med 1 timme.

Vid Landsorganisationens kongress år 1961 framfördes i flera motioner krav på en generell förkortning av arbetstiden. Från kongressens sida underströks det självklara i dessa krav men att både formerna och tidpunkten för genomförandet av en förkortning vore en avvägningsfråga. Genom det förväntade förslaget om 4-veckorssemester hade man från fackligt håll anslutit sig till tanken att för närvarande vore denna reform den mest behövliga. Vid kongressbehandlingen betonades vidare vad som tidigare även framhållits i betänkandet om generell arbetstidsförkortning, nämligen att frågan om en förkortad arbetstid måste ses i relation till andra möjligheter att taga ut de kommande årens produktionsökning.

I september 1957 gav socialministern socialstyrelsen i uppdrag att med biträde av särskilt tillkallade sakkunniga undersöka arbetstidsförkortning-

ens ekonomiska och sociala verkningar. 1959 befriades socialstyrelsen från uppdraget, och en särskild utredning tillsattes för att fullfölja undersökningen. I början av 1962 avgav utredningen ett första delbetänkande (SOU 1962: 17) om arbetstidsförkortningens omfattning och utläggning. Enligt vad som under hand erfarits torde utredningens huvudbetänkande sannolikt bli färdigt under 1963.

Utredningen om kortare arbetstid framlade i sitt betänkande vissa allmänna kalkyler om arbetstidsförkortningens ekonomiska verkningar. Enligt dessa skulle en arbetstidsförkortning med 3 timmar per vecka kunna medföra ett produktionsbortfall motsvarande upp till två års normal produktionsökning. Som normal produktionsökning räknades därvid tre procent per år. Denna minskning kunde under vissa förhållanden leda till anpassningssvårigheter för samhällsekonomin beträffande exempelvis konsumtions- och investeringsutvecklingen, prisutvecklingen och utrikeshandeln.

Även om det som nämnts ännu inte finns några mer exakta uppgifter om arbetstidsförkortningens verkningar, är det utifrån annan tillgänglig statistik möjligt att dra vissa allmänna slutsatser om verkningarna. I denna statistik finnes det ingenting som tyder på att arbetstidsförkortningen åren 1958—1960 medförde några särskilda störningar för den svenska ekonomin. Den som sannolik förutsedda minskningen i produktionsökningen har uteblivit. Bruttonationalproduktens årliga ökning var under perioden 1951—1961 3,4 % och under arbetstidsförkortningsåren 1958—1960 3,3 %. Industriproduktionsökningen, som för åren 1951—1961 i genomsnitt uppgick till 3,3 %, var åren 1958—1960 4,0 %.

Inte heller andra områden av ekonomin har synbarligen påverkats i någon avgörande grad. Bruttoinvesteringarna ökade mer under arbetstidsförkortningsåren än under hela perioden i genomsnitt eller 5,3 % per år 1958—1960 mot 4,3 % åren 1951—1961.

Lönerna — även reallönerna — har stigit under förkortningsåren. Timförtjänsten för manliga industriarbetare har under åren 1958—1960 reallmässigt ökat med 2,8 % per år mot 4,1 % per år under hela perioden 1951—1961. Detta betyder att ökningen från 1957 till 1960 uppgick till 8,6 %, vilket mer än väl motsvarar arbetstidsförkortningen, som under samma tid uppgick till 5,7 %.

Ikke heller prisnivån i landet har utvecklats negativt i någon påtaglig utsträckning. Mot en genomsnittlig prisstegring av 4,5 % per år för tiden 1951—1961 var stegringen under åren 1958—1960 i genomsnitt endast 3,1 %.

Även om den refererade statistiken ikke ger något besked om arbetstidsförkortningens direkta betydelse, är det tydligt att denna ikke haft några skadliga verkningar på den svenska ekonomin. Det kan således samman-

fattningsvis konstateras att under de år den allmänna arbetstiden förkortades från 48 till 45 timmar per vecka kunde takten i produktionsökningen upprätthållas, investeringstakten ytterligare ökas, reallönerna ökas och utrikeshandeln stegas.

Det torde vara uppenbart att det för närvarande finns mycket starka önskemål att genomföra en ytterligare förkortning av arbetstiden. Både vid Landsorganisationens kongress 1961 och vid ett flertal andra fackliga kongresser under senare år har frågan om en arbetstidsförkortning tillmätts stor betydelse.

Likaså kan man konstatera att arbetstidsfrågan fått ökad aktualitet på det internationella området. Framst har strävandena på arbetstidsförkortningens område kommit till uttryck i Internationella arbetsorganisationens förut omnämnda rekommendation. Men också inom olika länder diskuteras och pågår en utveckling mot arbetstidsförkortning, därvid man ofta kan utgå ifrån en normalarbetstid som ligger under vår egen 45-timmarsvecka. Denna utveckling torde vara särskilt påtaglig i USA, Tyskland och England. Inom den Gemensamma marknaden kan för övrigt arbetstidsförkortningen bli av särskild vikt med hänsyn till de franska kraven på ett generellt genomförande av 40-timmarsveckan som gemensam bas. Utvecklingen inom EEC kommer självfallet att få en direkt betydelse för den svenska situationen.

Vad beträffar de ekonomiska verkningarna av en arbetstidsförkortning har det, som ovan framhållits, erfarenhetsmässigt visat sig att en fortgående sänkning av arbetstiden väl låter sig förena med en kontinuerlig stegring av industriens och andra näringars produktivitet. Den ekonomiska utvecklingen under 1960-talet bör därför, om inte exceptionellt ändrade konjunkturförhållanden inträffar, ge goda förutsättningar för en fortgående arbetstidsförkortning.

Genomförandet av förkortningen från 48- till 45-timmarsvecka skedde successivt under perioden 1958—1960. Erfarenheterna härav visar att detta gav hela näringslivet goda möjligheter till en smidig anpassning till de ändrade förhållandena. Likaså visade det sig värdefullt med den avtalsfrihet för arbetsmarknadsparterna på arbetstidens område som samtidigt infördes. Den nya arbetstidsreformen synes därför i stor utsträckning kunna bygga på metoderna och erfarenheterna från 45-timmarsveckans genomförande.

En ytterligare förkortning av arbetstiden kan självfallet inte genomföras omedelbart, då det är uppenbart att en arbetstidsreform måste föregås av noggranna förberedelser och ingående överväganden om den lämpligaste utformningen, takten i genomförandet m. m. Givetvis bör härvid arbetsmarknadsparterna beredas tillfälle att delta. Med hänsyn till det nu sag-

da bör en utredning tillsättas snarast möjligt för att under de närmaste åren förbereda en generell förkortning av arbetstiden.

Det bör vidare påpekas att det redan i det år 1954 av 1947 års arbetsutredning framlagda betänkandet (V) angående ny arbetstidslagstiftning och partiell arbetstidsförkortning framfördes förslag om sänkning av den enligt lag tillåtna övertiden, om särskild arbetstidsförkortning för arbetstagargrupper med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete (där ibland skiftarbetarna) samt om utvidgning av arbetstidslagens tillämpningsområde att omfatta i princip varje verksamhet, såväl privat som offentlig, i vilken arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning. Dessa förslag har emellertid ännu icke genomförts. Det synes emellertid önskvärt att de nu ånyo görs till föremål för behandling. Därvid bör i synnerhet beaktas behovet av arbetstidsförkortning för skiftarbetarna, särskilt för dem som arbetar inom tvåskiftsarbete och i diskontinuerlig drift.

En utredning bör få till uppgift att göra en allmän genomgång av alla de problem som sammanhänger med nästa etapp av den generella arbetstidsförkortningen. Bland dessa problem må här nämnas de olika avvägningsmöjligheterna mellan den direkta materiella standardhöjningen och ökad fritid, förhållandet mellan dag- och veckoarbetstid, den internationella utvecklingen på arbetstidens område och självfallet de ekonomiska övervägandena, nationellt och internationellt. Det synes för närvarande inte vara anledning att ange någon bestämd målsättning, räknat i veckoarbetstid, för den kommande arbetstidsförkortningen, utan den får bedömas med hänsyn till bl. a. de ovan antydda olika faktorerna. Givetvis bör dock utredningsarbetet bedrivas så att arbetstidsreformen skall kunna genomföras så snart som möjligt under 1960-talet.

I utredningsuppdraget bör vidare ingå att granska behovet av en förkortning av arbetstiden speciellt för arbetstagargrupper med särskilt påfrestande arbete, såsom skiftarbetare. Med hänsyn härtill bör det vara utredningen obetaget att före det slutliga betänkandet framlägga delförslag rörande arbetstidsförkortning för dessa arbetstagargrupper.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättande snarast möjligt av en utredning angående en generell förkortning av arbetstiden.

Stockholm den 14 januari 1963

Arne Geijer

Knut Johansson